

Дидун Лилия. Интенсивность как градуированная семантическая категория. В статье идет речь о категории интенсивности как градуированной семантической категории. Рассмотрено градуирование категориальной семы интенсивности как компонента семантической структуры фразеологических единиц. Объектом рассмотрения взяты фразеологизмы как своеобразные средства, которые делают возможной репрезентацию определенного признака с разной степенью интенсивности. Рассмотрены основные показатели выражения градационного значения. Определены степени проявления градационного значения фразеологизмов с семантикой интенсивности современного украинского литературного языка. На фразеологическом материале представлены низкий, высокий и сверхвысокий степени проявления интенсивности. Использование фразеологизмов с семантикой интенсивности определено как возможное средство убедительной передачи мысли слушателю.

Ключевые слова: семантика интенсивности, категория градуальности, градационная сема, фразеологическая единица.

Dyduń Lylyya. Intensity As a Graded Semantic Category. The article refers to the category of graded intensity as a semantic category. It was considered a graduation of categorical seme of intensity as a component of the semantic structure of phraseological units. Phraseologisms were taken as object of peculiar means consideration that makes possible a certain characteristic representation with varying degrees of intensity. The main indicators of gradation values' expression have been investigated. The degrees of gradation values' expression in phraseological units with the semantics of intensity of the modern Ukrainian language are specified. Low, high and ultra-high degree of display intensity is presented on the phraseological material. The use of idioms with semantics of intensity is defined as a possible means of convincing transmission of thought to the listener.

Key words: semantics of intensity, category of gradation, gradation seme, phraseological unit.

УДК 811.161.2'42'38

Тетяна Должикова

СЛЕНГІЗМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті порушено актуальну проблему входження сленгової лексики в літературну мову загалом і мову художньої літератури зокрема. Визначено місце та роль сленгізмів у сучасному українському прозописьмі та поезії на матеріалі творів Сергія Жадана, Ірени Карпи, Світлани Поваляєвої та ін.

Ключові слова: сленг, сленгізм, норма літературної мови, норма художньої літератури, художній стиль, експресивність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання аналізу художнього тексту пов'язані з проблематикою мови художньої літератури в цілому та її співвідношенням із загальнонародною мовою. Статус художнього мовлення як окремого різновиду мови не визначається наявністю «системи стилістично однорідних явищ»: на відміну від інших функціональних типів тут використовують усі засоби загальнонародної мови незалежно від їх функційних і стилістичних характеристик.

Загальновідомо, що літературна мова не тотожна мові художньої літератури. Попри цілу низку інтегративних рис, які об'єднують, взаємопов'язують ці феномени, дають підставу стверджувати, що поетична мова – один із визначальних компонентів національної лінгвокультури, основа формування літературної мови, ставити знак рівності між ними – методологічно неправильно. Водночас нетотожність цих понять не означає їх взаємозаперечення, а навпаки, передбачає обов'язкові точки перетину на певному етапі розвитку літературної мови [12, с. 120].

Розмежування літературної мови та мови художньої літератури базується на різниці їх функцій: літературна мова виконує (поряд з іншими функціями) комунікативну, а в мові художньої літератури дуже яскраво виступає інша функція – естетична (естетичний вплив на читача з допомогою спеціально організованого образного змісту).

Важливим для розуміння специфіки художнього тексту є поняття норми. У художньому мовленні воно є більш складним, ніж у нехудожній мові. Ця складність визначається низкою причин, сутність яких дає змогу описати типологію «порушень» у вживанні майстрами слова мовних засобів.

Якщо художник хоче сказати щось нове світові, то «немає правил, котрі не можна було б порушити заради прекрасного», – говорив Людвіг-Ван Бетховен [6, с. 27].

Письменники використовують усе багатство національної мови, у тому числі стилістично марковані периферійні шари лексики (архаїзми, діалектизми, просторіччя, професіоналізми й жаргонізми), застосування яких як експресивного словника лексичного потенціалу мови не може бути оцінене за нормативними критеріями літературної мови.

В. Виноградов зазначав, що потрібно досліджувати форми й прийоми індивідуальних відхилень від мовної системи колективу або їх вплив на цю систему, або своєрідність у їх принципових основах, які розкривають творчу природу мовлення. У літературному творі як в особливій сфері творчості особистості і суб'єктивно, і об'єктивно мовні форми виявляються ускладненими контекстом літератури, літературної школи, жанру, своєрідними прийомами літературних композицій [3, с. 63].

В основі індивідуальної мовотворчості завжди лежить загальнонародна мова, її система і структура, словниковий склад [11, с. 23]. Тут варто зазначити, що індивідуальний стиль письменника – це й відображення епохи, зокрема її мовних тенденцій. Л. Щерба справедливо наголошував: «Будь-який великий письменник у будь-яку епоху не може “відійти від мови”, не може не рахуватися з її «путами», навіть тоді, коли він, здавалося б, готовий розбити ці “пута”. Тому проблема взаємовідношень між літературною мовою і мовою будь-якого видатного письменника залишається найважливішою проблемою самого дослідження мови художньої літератури» [2, с. 70].

Увага філологів до нелітературних форм мови значно посилилася в 90-х роках ХХ ст., що було зумовлено змінами в мові на тлі політичних, економічних і соціальних перетворень. У цей час відзначається найсильніший вплив жаргонної й просторічної лексики на літературну мову, спричинений «детабуїзацією» мови ЗМІ, свободою слова, яку вони декларували, а також входженням у публічне життя представників різних соціальних груп – носіїв специфічних жаргонів й інших форм нелітературного мовлення. Водночас змінюється й психологічне ставлення людей до мови загалом і до норми зокрема [1, с. 9].

Отже, своєрідність художнього мовлення полягає в тому, що у структурі художнього твору здійснюється «емоційно-образна, естетична трансформація засобів загальнонародної мови» [4, с. 185]. Художній стиль має свої норми, що змінюються, модифікуються залежно від літературних традицій, течій, напрямів, мистецьких шкіл та індивідуальних стилів; він не обмежений у використанні мовних одиниць, які належать до різних часових зрізів, до соціальних та територіальних видозмін національної мови.

Останнім часом доволі поширеним явищем є залучення до мови художньої літератури сленгових номінацій. Це можна пояснити тим,

що автори намагаються наблизитися до кола читачів, надати текстам відтінку молодіжної розкутості, що підтверджує великий вплив сленгу як вияву молодіжної культури на людей різного віку.

Сленговий лексикон – один із найбільш рухливих пластів мови, схильний до примх моди, зміни мовного смаку. Незважаючи на динаміку входження лексичних одиниць до його складу й виходу з нього, фрагменти дійсності, які номінують ці одиниці, залишаються незмінними і концентруються навколо людини: переважно її фізичних, фізіологічних, психологічних властивостей, здатності до самореалізації в соціумі тощо [5, с. 3]. Простежити, як національна мовна картина світу представлена в художньому дискурсі, неможливо без дослідження місця й ролі в ньому сленгових номінацій, чим і зумовлена **актуальність нашої розвідки**.

Отже, сленг здобуває позиції не лише у засобах масової інформації та музиці – найвідоміші імена нового покоління в сучасній літературі пов'язані з цим явищем. Петро Білоус говорячи про творчу індивідуальність письменника, зазначає: «Часом автори, зокрема, з нинішнього молодого покоління літераторів, вдаються до навмисного нагромадження вульгаризмів або жаргонізмів, чим прагнуть підкреслити власну мовну “незакомплексованість” і продемонструвати особисту творчу розкутість» [9].

Значне поширення сленгу у творах літератури можна зарахувати до наслідків так званого «жаргонного вибуху». Серед тих, хто активно використовував сленг у літературі, можна назвати Юрія Андруховича, Світлану Пиркало, Оксану Забужко, Олександра Ірванця, Наталку Сняданко, Сергія Жадана, Любка Дереша, Ірену Карпу та ін.

Предметом нашої розвідки є дослідження позалітературних елементів, зокрема сленгізмів, у творах сучасної української літератури.

Ми поставили за **мету** з'ясувати, наскільки сленговий шар лексики проник у художню творчість сучасних українських авторів, його місце й роль у прозописьмі й поезії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Так, у романі Сергія Жадана «Ворошиловград» [7] (в ілюстраціях покликаємося на це видання, зазначаючи лише сторінку) у мові героїв сленгізми відіграють характеризувальну роль: вони є прямою вказівкою на вік, професію, соціальний стан персонажа, на час, відтворений у романі.

Багатство жаргонної лексики, що її використовував Сергій Жадан, засвідчують доволі широкі синонімічні ряди на позначення окремих денотатів, які характерні для описуваної доби: *бабки* (с. 8), *бабло* (с. 11), *50 штук* (с. 78); *мобіла* (с. 48), *мобло* (с. 272), *мобіллка* (с. 356); *чувак* (с. 43), *братела* (с. 256), *братело* (с. с. 51), *браток* (с. 288) тощо.

Автор використовує переважно сленгізми, утворені на матеріалі українського ресурсу, як-от: «**Напореш косяків, потім не розгребеш**» (с. 78); «**За всім цим учувався такий підтекст: сам облажався, сам давай і розрулюй...**» (с. 356); «**Чорт, подумав я, цікаво, що зараз у нього в голові діється, що там у нього за мутки? Він же напевне щось приховує, сидить тут і щось мутить**» (с. 36); «**...Відмивали, відмивали, відмивали бабло, котре проходило через наші рахунки**» (с. 11).

Багатством у романі позначений дієслівний сленговий ряд: *увалити* (поїхати) (с. 6), *увалити* (вбити) (с. 275), *бодяжити* (с. 45), *пресувати* (с. 47), *сікти* (розуміти) (с. 84), *бикувати* (с. 273), *попуститися* (с. 273), *облажатися* (с. 356), *розрулювати* (с. 356) та ін.

Меншою мірою, але трапляються у творі сленгізми-прикметники (*фірмовий* (с. 266), *палений* (с. 275)), сленгізми-прислівники (*нормальок* (с. 6), *точняк* (с. 276)) та сленгізми-іменники (*шняга* (с. 4), *мутки* (с. 36), *махач* (с. 384), *закидони* (с. 393), *тьолка* (с. 274), *тачка* (с. 275), *бухло* (с. 298) тощо).

Творчість Сергія Жадана, зокрема його роман «Ворошиловград», демонструє читачам національномовне обличчя молодіжного сленгу, адже об'єктом сленгової мовотворчості є реалії, поняття, постаті, наявні в українській дійсності.

Сленг використовують у своїх творах не лише письменники-чоловіки, а й жінки. Так, твір Ірени Карпи «Добло і зло» [8] (в ілюстраціях покликаємося на це видання, зазначаючи лише сторінку) буквально пересипаний жаргоном і навіть лайливою лексикою. Авторка активно використовує сленгізми-дієслова: *хавати* – «споживати» (с. 6), *шарити* – «розуміти» (с. 17), *скатать* – «списати» (с. 21), *попалити* – «побачити» (с. 21), *рулить* – «керує» (с. 43), *борзити* – «нахабніти» (с. 115), *віджигати* – «веселитися», *бухати* – «пити» (с. 152), *паритися* – «перейматися» (с. 169), *убазарити* – «умовити» (с. 213), *залипати* – «захопитися» (с. 273), *роздуплятися* – «починати розуміти» (с. 273) тощо.

Ірена Карпа майстерно використовує полісемію деяких сленгізмів, як-от: *провтикати* – «пропустити» (с. 110), *втикати* –

«дивитись» (с. 115), *завтикати* – «задуматися» (с. 221), *повтикати* – «відпочити», «медитувати» (с. 285).

В аналізованому творі представлена й широка гама жаргонних іменників, що номінують чоловіків: *чувак* (с. 57), *чувачок* (с. 274), *пацук* (с. 284), *студік* (с. 309); жінок – *тьолка* (с. 8), *чувіха* (с. 46), а також інші реалії життя сучасної молоді: *туса* (с. 20), *понти*, *ничка* (с. 22), *фішка* (с. 27), *поганяло* (с. 37), *клікуха* (с. 39), *пред'ява* (с. 43), *пріча* – «зачіска» (с. 61), *табло* – «обличчя» (с. 69), *відпочуни* – «ті, що відпочивають на курорті» (с. 284).

Кількісно менше в авторки сленгізмів-прикметників (*галіміий* (с. 57), *обдвигані* – «у стані наркотичного сп'яніння» (с. 285)); прислівників (*не хіло* (с. 21), *круто* (с. 14); *вобше* (с. 21); *полюбас* (с. 153)) та вигуків *папай!* (с. 273).

Книга Ірени Карпи «Добло і зло» – твір дещо провокаційний, який навряд чи сприймають однозначно (імовірно, люди старшого покоління обурені і змістом, і формою тексту), але написала його молодою жінкою, про молодих людей і для молодих людей – для аудиторії, яка чує таке мовлення щодня і сама спілкується такою мовою.

Сленг увірвався на сторінки не лише прози, а й сучасної поезії: « – *Як ти, брат? – питаю. – Проспався? / Може, тобі сигарет нарити? / – Ладно, – відказує він, – не парся – / з моїми проблемами тільки курити*» (С. Жадан) [10, с. 30]; «*Поштові пакунки, / можливі порятунки, / мінтовські понти, заморожені рахунки, / рвані берці, / родичі в Америці – / спробуй прожити з чесною комерції*» (С. Жадан) [10, с. 34]; «*...рідкісна птиця любов / в таких недоступних місцях кладе гніздо, / що ні один орнітолог-лох не знайде...*» (Г. Крук) [10, с. 118]; «*...наступаю на горло власній пісні (якщо вдасться) / словом: словом розбиваю серце собі та одному **дебілу**, / який свято вірить, що це – на щастя*» (Г. Крук) [10, с. 125]; «*...без різних **понтів типу** келишку віскі ситари / і мудрої книги...*» (С. Поваляєва) [10, с. 204]; «*СОНЦЕ ітс твоє сонце сходить щоранку / осяює **ніштяки** від сніданку*» (С. Поваляєва) [10, с. 213].

Надзвичайно показовим щодо специфіки сучасного молодіжного мовлення є вірш Світлани Поваляєвої, побудований у формі діалогу двох молодиків, які говорять по телефону. Це такий своєрідний жіночий погляд на чоловіків, їх життя, уподобання та захоплення: « – *привіт Андрюха ну шо як **житуха**? / – та так помалу у горлі сухо / **кондишин** гикнув задуха / води нема грошей катма / а ти шо? / – та хана / взяв учора стакан / лайно план / цигану **висну штуку** /*

*пам'ятаєш Альону? / кинула мене сука / – а взагалі? / – та лажса вчора футбол / поки сука на мене гнала / пропустив гол / навіть повтору не бачив / – а я на роботі **втикав** / <...> директор мене **напрягав** / гірше за твою суку Альону / типу «кінець місяця» м'ать / – а що вдома? / – та що вдома вдома **мрачняк** / божса срань таргани бардак / я чо звоню може по пиву?...» [10, с. 118].*

Поезія «двотисячників» – поезія нової формації, для неї не існує обмежень, табу. Розкутість, викличність, пошук нових форм викладу – усі ці тенденції свого часу з'явилися в розмовному мовленні, а сьогодні дедалі активніше входять до мови художньої літератури.

Сленгізми в художніх творах дають змогу максимально точно, містко й разом з тим образно відображати нові реалії та поняття, що виникають як реакція на динамічно мінливу дійсність. Вони допомагають досягти реалістичності, привертають увагу читача, адже розмовна лексика має властивість оживляти текст, робити його виразнішим.

Коли сленг уживають письменники, то вони добирають сленгові елементи значно ретельніше – для створення більшого ефекту. Хоча самі автори рідко є творцями сленгізмів.

Варто зазначити, що здебільшого українські письменники хоча й доволі активно використовують сленгові елементи, проте не переобтяжують ними мовну тканину творів. Імовірно, це досягнуто за рахунок того, що позалітературні елементи в українській прозі уживають переважно в мовних партіях персонажів як художній засіб індивідуалізації, тоді як мова автора, численні ліричні відступи зазвичай написані добірною літературною мовою, без порушень норми. У поезії ж автори використовують сленгізми як елементи зі значним експресивним потенціалом.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, вплив художньої літератури на динамізацію літературної мови, який помітний на всіх етапах її розвитку, сьогодні відчутний особливо, коли стиль постмодерної літератури позначається на утвердженні / розхитуванні літературного стандарту. Та все ж за умови дії тенденції до демократизації, до зближення писемно-літературної мови з усно-розмовною сленг є одним із важливих джерел збагачення словникового складу мови.

Пропонована розвідка не претендує на вичерпність вивчення порушеної проблеми, вона здійснена в межах аналізу основних мовностилістичних тенденцій у сучасному художньому дискурсі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в з'ясуванні стилістичної функції позалітературних елементів у творах інших сучасних українських авторів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко К. Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 / К. Л. Бондаренко. – Донецьк, 2007. – 17 с.
2. Будагов Р. А. Писатели о языке и язык писателей / Р. А. Будагов. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 280 с.
3. Виноградов В. В. О художественной прозе / В. В. Виноградов. – М. ; Л. : Гос. из. «Литература», 1930. – 192 с.
4. Виноградов В. В. О языке художественной литературы / В. В. Виноградов. – М. : Гослитиздат, 1959. – 656 с.
5. Гордієнко В. А. Формування загального сленгу в сучасній російській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 / В. А. Гордієнко – К., 2006. – 17 с.
6. Должикова Т. І. Специфіка художнього тексту й норми в ньому // Лінгвістичний аналіз художнього тексту : навч. посіб. / Т. І. Должикова, Т. П. Терновська – К. : Ленвіт, 2011. – С. 24-39.
7. Жадан С. Ворошиловград / Сергій Жадан. – Х. : Фоліо, 2012. – 442 с.
8. Карпа І. Довбо і зло / Ірена Карпа. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2008. – 320 с.
9. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище [Електронний ресурс] / Олена Кондратюк. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n38texts/38-zmist.htm>.
10. Метаморфози. 10 українських поетів останніх 10 років : збірка / уклад. С. Жадан ; післям. В. Неборака. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2011. – 272 с.
11. Сологуб Н. М. Мовний світ Олеся Гончара / Н. М. Сологуб. – К. : Наук. думка, 1991. – 149 с.
12. Сюта Г. Мова художньої літератури і літературна мова / Г. Сюта // Культура слова. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. – Вип. 77. – С. 120-127.

Должикова Татьяна. Сленгизмы в современном украинском художественном дискурсе. В статье рассмотрены соотношение понятий литературного языка и языка литературы, феномен языковой нормы и её специфика в языке художественного дискурса. Писатели используют всё богатство национального языка, в том числе стилистически маркированные периферийные слои лексики (архаизмы, диалектизмы, просторечия, профессионализмы и жаргонизмы), применение которых в качестве экспрессивного словаря лексического потенциала языка не может быть оценено по нормативным критериям литературного языка.

Предметом пристального внимания автора статьи стало вхождение сленговой лексики в современный украинский литературный язык в целом и в

язык художественной литературы в частности. Определены место и роль сленгизмов в современном украинском прозописью и поэзии на материале произведений Сергея Жадана, Ирэны Карпы, Светланы Повалеяевой и др. Сленгизмы в художественных произведениях позволяют максимально точно, емко и вместе с тем образно отражать новые реалии и понятия, возникающие как реакция на динамично меняющуюся реальность. Они помогают достичь реалистичности, привлекают внимание читателя, поскольку разговорная лексика имеет свойство оживлять текст, делать его более выразительным.

Ключевые слова: сленг, сленгизм, норма литературного языка, норма художественной литературы, художественный стиль, экспрессивность.

Dolzhikova Tatiana. Slang Speech in Modern Ukrainian Art Discourse. In the article is come on correlation of ideas literature language and language of literature, phenomenon of language rate and its specific in language of art discourse. Writers use all treasure of national language, also stylistic marked outlying lexical levels (archaisms, dialect speech, common speech, professional speech and slang speech), using which, as an expressive vocabulary of lexical language potential, could not be appreciate according to the common criterions of literature language.

The subject of indent author's attention of the article became the entering in modern Ukrainian literature language in general and in language of art literature in particularly of slang lexica. The place and role of slang speech is determined in modern Ukrainian prose writing and poems on basis of Sergey Zhadan, Irena Karpa, Svetlana Pavaliaeva and others work. Slang speech in art works allow clearly fully and, in the same time, imaginably depict new ideas appeared as a reaction on quickly changing reality. They help to reach reality, attract the reader's attention, because speaking lexica can alive the text, make it more impressive.

Key words: slang, slang speech, rate of literature language, rate of art literature, art style, and expressivity.

УДК 811.112.2'38

Жанетта Дягілева

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗНОГО СКЛАДНИКА КОНЦЕПТУ FREUNDSCHAFT/ ДРУЖБА В НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У цій статті досліджено засоби вербалізації образного складника концепту FREUNDSCHAFT/ДРУЖБА в німецькому художньому тексті. Описано особливості художнього тексту як вторинної моделювальної системи,